

5. Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Ухвалено рішенням Вченої ради ІТЗО від 24 квітня 2013 року (протокол № 5). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// bio.chnu.edu.ua/dekanat/metodrada](http://bio.chnu.edu.ua/dekanat/metodrada)
6. Фігель Ю. О. Роль практичної професійної діяльності в освітньому просторі студентів юридичних спеціальностей / Ю. О. Фігель // Право і безпека. – 2010. – № 4. – С. 122-126.

МАНЬГОРА В. В. Влияние практики на формирование профессиональной компетентности будущих юристов.

В статье рассмотрено влияние практики на формирование профессиональной компетентности будущих юристов. Охарактеризовано нормативно-правовое обеспечение прохождения практики студентами-юристами; виды практики; основные принципы прохождения практики. Определено пути усовершенствования организации и проведения практики студентами юридических специальностей.

Ключевые слова: профессиональная подготовка юристов, профессиональная компетентность будущих юристов, учебная практика, производственная практика, преддипломная практика.

MANGORA V. V. The influence of practice on the forming of the professional competence of the future law students.

This article considers the influence of practice on the forming of the professional competence of the future law students. The regulatory legal provision of taking practice by the law-students; kinds of practice; the main principles of taking practice are characterized. The ways of improvement of organization of practice of law students are defined.

Keywords: the professional teaching of law students, the professional competence of the future law students, teaching practice, production practice, pre-degree apprenticeship or practice.

УДК 378.147:373.3

Опанасенко Н. І.
ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкривається питання ролі самостійної роботи у фаховій підготовці вчителя початкової школи. Доводиться думка про важливість розвитку в майбутніх фахівців самостійності у навчально-пізнавальній діяльності. Наведено приклади завдань для самостійної роботи з навчальних дисциплін “Загальні основи педагогіки” та “Історія педагогіки”.

Ключові слова: самостійна робота, принцип самостійності, навчально-пізнавальна діяльність, підготовка вчителя, фахові дисципліни.

На сьогодні важливою проблемою вищої освіти є розвиток у майбутніх фахівців самостійності у навчально-пізнавальній діяльності. Актуальність її

зумовлена необхідністю забезпечення безперервної освіти та самоосвіти майбутніх учителів упродовж усього життя.

Ця проблема піднімалася і педагогами минулого. Принцип самостійності у навчанні розглядається у педагогічній літературі з кінця XVII ст. Так, німецький педагог Ф. Дістервег називав самодіяльність засобом, і водночас результатом освіти [2, с. 804]. Під самодіяльністю педагог розумів активність, ініціативу як важливу рису особистості. Мета виховання за Ф. Дістервегом полягає в тому, щоб розвинути в підростаючого покоління “самодіяльність в служінні істині, красоті і добру” [3, с. 69]. Питанню розвитку самостійності та активності учнів приділяв увагу К. Ушинський [2, с. 804].

Сучасні науковці В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн та ін. досліджували проблему самовдосконалення, самореалізації особистості засобами навчання. Питання вміння педагога пробуджувати самостійність думки учнів розкривається у працях сучасних дидактів В. Лозової, О. Савченко та ін. Обґрунтуванню загальнодидактичних основ самоосвіти присвячені праці С. Архангельського, Ю. Бабанського, В. Сластьоніна, Г. Щукіної та ін.

Дослідження науковців переконливо довели, що самостійна робота дозволяє успішно розв'язувати такі завдання: формувати усвідомлений процес засвоєння знань; удосконалювати вміння й навички, визначені програмою кожного навчального предмета; готувати майбутніх фахівців до усвідомленого застосування знань у практичній діяльності; розвивати пізнавальні здібності; виховувати культуру розумової праці; виробляти потребу ефективно підвищувати свою готовність до самостійної діяльності.

Наша мета – проаналізувати роль самостійної роботи у процесі вивчення педагогічних дисциплін майбутніми вчителями початкової школи.

Самостійна робота студентів – це “планова індивідуальна або колективна робота студентів, що виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі” [2, с. 804].

У наш час самостійна навчальна робота студента у вищому навчальному закладі “нарівні з аудиторною є однією з форм навчального процесу, істотною його частиною, основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять” [2, с. 804]. Вона призначена як для оволодіння кожною дисципліною, так і для формування навичок самостійної роботи взагалі.

У процесі навчання самостійна робота студентів виступає засобом закріплення знань, вироблення вмінь та навичок, способом формування самостійності та активності особистості, її репродуктивних і творчих здібностей, професійного мислення.

Л. Хомич у монографії “Професійно-педагогічна підготовка вчителя

початкових класів” зазначає, що самостійна робота забезпечує саморозвиток майбутнього вчителя як складової становлення творчої особистості. Через вивчення навчальних дисциплін у студентів формуються такі компоненти саморозвитку, як самовизначення, самореалізація, самоорганізація [4].

Для успішного виконання студентом самостійної роботи, викладачу необхідно створити відповідні умови, підвищити рівень мотивації виконання тощо. [2, с. 804]. Науковці Н. Гавриш, Т. Лопухіна виділяють такі соціально-педагогічні характеристики готовності майбутнього вчителя до самостійної навчальної діяльності: спрямованість на безперервну самостійну освітню діяльність, перспективність, постійний пошук, осмислення нових знань та застосування їх у педагогічній діяльності; адаптація до змін у педагогічній діяльності, мобільність у застосуванні новітніх програм та технологій; готовність до свідомої корекції власної професійної діяльності, поведінки та ставлення; відкритість новому досвіду, професійна активність, творча індивідуальність, готовність до розв’язання креативних завдань; самокритичність, відповідальність, доцільність; перспективність у стосунках, постійне підвищення рівня спілкування, комунікації з іншими суб’єктами взаємодії [1].

Уже на першому курсі у процесі вивчення навчальних дисциплін педагогічного циклу, студенти мають ознайомитися із особливостями та головними проблемами навчальної та професійної самостійної навчальної діяльності, оволодіти основами продуктивної навчальної діяльності, зокрема основними методами, а також у них має виробитися позитивна мотивація щодо самостійної пізнавальної діяльності.

Вивчення курсу “Загальні основи педагогіки” на педагогічному факультеті передбачає забезпечення засвоєння студентами теоретичних основ педагогіки, розвиток у майбутніх учителів початкової школи критичного педагогічного мислення, виховання професійно значущих рис особистості. Ця дисципліна вивчається на першому курсі і має фундаментальне значення для подальшого вивчення всіх розділів педагогіки, виступає основою професійної підготовки майбутніх фахівців.

У процесі вивчення “Загальних основ педагогіки” у студентів формуються уявлення про педагогіку як науку та її методологію; розкривається державна політика щодо формування всебічно й гармонійно розвиненої особистості; відбувається ознайомлення із сутністю процесів розвитку і формування особистості; розкриваються особливості вікового та індивідуального розвитку дітей та учнів; аналізується цілісний педагогічний процес як основна функція навчальних закладів; характеризується система освіти в Україні.

Навчальний курс “Історія педагогіки” синтезує ретроспективне

становлення та розвиток освітніх і виховних систем від найдавніших часів і до сьогодення. Дисципліна висвітлює процес виникнення, становлення і розвитку основних педагогічних категорій: “навчання”, “освіта”, “виховання”, педагогічних систем і концепцій, а також досвід освітньо-виховної практики. Вона розглядає історико-педагогічні процеси як Європи, так і України в різні періоди, починаючи від первісногородового ладу.

Майбутні вчителі, вивчаючи “Історію педагогіки”, знайомляться з особливостями виховання та навчання підростаючого покоління в окремий історичний період, з ідеями визначних зарубіжних та українських педагогів. Таким чином, ця дисципліна “покликана глибше пізнати минуле й наблизити майбутнє”.

Вивчення на першому курсі дисциплін “Загальні основи педагогіки” та “Історія педагогіки” відбувається за трьома модулями: практичним, теоретичним, самостійної роботи. Практичний модуль складається з практичних і семінарських занять (виконуючи при цьому різні види завдань, студент може набрати максимальну кількість балів – п’ятдесят). Студент має право отримати відповідну кількість балів на кожному занятті і повинен бути опитаний. Теоретичний модуль вміщує тестові завдання, за виконання яких студент може отримати тридцять балів. Модуль самостійної роботи включає написання рефератів, роботу в модульному середовищі, виконання завдань самостійної роботи (практичні завдання), участь у конференціях, круглих столах, олімпіадах тощо. За виконання самостійної роботи студент може набрати двадцять балів.

З навчальних дисциплін нами розроблена тематика завдань для самостійної роботи таким чином, щоб вони сприяли розвитку інтересу в студентів до педагогічних знань, що врешті-решт поступово стимулюватиме утвердження їх педагогічного мислення і формуватиме педагогічну культуру. Наведемо приклад тематики індивідуальних завдань для самостійного опрацювання з дисципліни “Загальні основи педагогіки”: “Значення педагогічної професії в розвитку суспільства”, “Особистість учителя початкової школи”, “Сенс знання вчителем вікових особливостей дітей”, “Формування особистості молодшого школяра”, “Виховний ідеал української народної педагогіки”, “Народна педагогіка про досконалу людину”, “Народна педагогіка про особистість, її розвиток, виховання і формування”, “Активність особистості у власному розвитку, вихованні, формуванні”, “Особливості застосування методів науково-педагогічного дослідження”, “Місце та роль початкової школи в системі безперервної освіти”, “Особливості навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах “нового” типу” тощо.

Також розроблені завдання до кожної теми для самостійної роботи в модульному середовищі. Наведемо приклад таких завдань: тема

“Педагогіка як наука” – 1. Охарактеризувати виникнення і розвиток педагогіки як науки; 2. Що є предметом вивчення педагогіки і які проблеми вона досліджує на сучасному етапі розвитку?; 3. Охарактеризувати систему педагогічних наук; тема “Система освіти в Україні” – 1. Назвати місце та роль початкової школи в системі безперервної освіти; 2. Назвати особливості навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах “нового” типу; тема “Дослідження педагогічних явищ і процесів” – 1. Які методи дослідження лежать в основі розробки педагогічної теорії?; 2. Назвати особливості застосування методів науково-педагогічного дослідження; тема “Мета і завдання виховання особистості” – 1. У чому полягає різниця між поняттями “мета виховання” та “ідеал виховання”?; 2. Назвати етапи конкретизації мети виховання; тема “Вікові особливості розвитку та виховання дітей та учнів” – 1. У чому полягає сенс знання вчителем вікових особливостей дітей?; 2. Що входить в індивідуальні особливості дітей?; тема “Зміст педагогічної майстерності сучасного вчителя та шляхи її реалізації” – 1. Охарактеризувати особистість учителя початкової школи; 2. Дати оцінку професійно-важливим якостям особистості вчителя; 3. Яким Ви уявляєте ідеал учителя? тощо.

Самостійна робота з дисципліни “Історія педагогіки” передбачає такі теми рефератів: “Методика розвиваючого навчання Й. Песталоцці”, “Проблема вчителя та його підготовка в творах Й. Песталоцці”, “Теорія національного виховання в Німеччині кінця XVIII – початку XX ст.”, “Дидактика розвиваючого навчання Ф. Дістервега”, “Система підготовки вчительських кадрів у творах і практиці Ф. Дістервега”, “Основні напрямки розвитку педагогічної науки кінця XIX – початку XX ст.”, “Реформаторство в педагогіці Заходу в кінці XIX – початку XX ст.”, “Педагогічна система М. Монтессорі”, “Реформи освіти в провідних країнах Заходу кінця XX – початку XXI ст.”, “Християнство та його роль у розповсюдженні писемності в Київській Русі”, “Літературно-педагогічні пам’ятки Київської Русі та їх вплив на розвиток школи і педагогіки в Україні”, “Внесок К. Ушинського в розвиток теорії початкової освіти”, “Виховний ідеал українських діячів “Просвіт” кінця XIX – початку XX ст.”, “Громадський рух за пропаганду педагогічних ідей і поширення освіти серед народу в Україні кінця XIX – початку XX ст.”, “Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність (Б. Грінченка, Т. Лубенця, І. Франка, Лесі Українки)” тощо.

Пропонуємо завдання для самостійної роботи в модульному середовищі. Наприклад, тема “Виникнення виховання й освіти у світовій суспільній цивілізації. Виховання і навчання в античному суспільстві” передбачає такі завдання: 1. Охарактеризувати підходи світової науки до виникнення виховання як суспільного явища; 2. Охарактеризувати афінську систему виховання; 3. Проаналізувати зародження педагогічної теорії у

філософських ученнях давньогрецьких мислителів. Тема “Педагогічна думка в е. Середньовіччя, е. Відродження та Реформації” включає завдання: 1. Проаналізувати типи виховних систем е. Середньовіччя. Обґрунтувати поняття “схоластичний тип мислення” на прикладі ідей учених-схоластів П. Абеляра, Ф. Аквінського; 2. Довести утвердження ідеалу гармонійного розвитку людини е. Відродження на прикладі роману Ф. Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель”; 3. Розкрити світоглядні позиції Я. А. Коменського. Проаналізувати його працю “Велика дидактика” з точки зору універсальної теорії “вчити всіх всьому”; 4. Проаналізувати вікову періодизацію Я. А. Коменського. Завдання до теми “Педагогіка е. Просвітництва. Видатні діячі епохи пізнього Просвітництва в Європі”:

1. Проаналізувати навчально-виховний процес у школі В. да Фельтре під назвою “Будинок радості”;
2. Розкрити концепцію вільного природного виховання Ж.-Ж. Руссо на прикладі його твору “Еміль або про виховання”;
3. Охарактеризувати вікову періодизацію Ж.-Ж. Руссо на прикладі життя його героя Еміля (роман “Еміль або про виховання”);
4. Проаналізувати філантропічний напрям у педагогіці. Охарактеризувати навчально-виховний процес у філантропіах. Завдання до теми “Шкільництво та педагогічна думка країн Європи кц. XVIII – XIX ст.”:

1. Проаналізувати філософсько-психологічну теорію “чистої дошки” Дж. Локка;
2. Проаналізувати теорію “елементарної освіти” Й. Песталоцці;
3. Ф. Дістервег вважав, що освіта полягає не в кількості знань, а в розумінні та в умілому застосуванні всього того, що знаєш. Прокоментуйте це твердження. Чому Ф. Дістервега називали “вчителем німецьких учителів”?
4. Розкрити систему підготовки учительських кадрів у творах і практиці Ф. Дістервега;
5. Пояснити суть розвиваючого (елементарного) методу навчання, запропонованого і обґрунтованого Ф. Дістервегом. Завдання до теми “Основні теорії європейської освіти нового часу (кінець XIX – початок XX ст.)”:

1. Розкрити зміст теорії “громадянського виховання” і “трудової школи” Г. Кершенштейнера;
2. Розкрити зміст теорії “вільного виховання” М. Монтесорі;
3. Розкрити зміст вальдорфської педагогіки як однієї з моделей вільної школи;
4. Назвати історично складені форми організації навчання. Проаналізувати белл-ланкастерську форму навчання. Завдання до теми “Виховання, школа і педагогічна думка в Київській Русі”:

1. Проаналізувати систему освіти і шкільництва в Київській Русі;
2. Проаналізувати оригінальні твори давньоруської літератури на предмет виховання та навчання підростаючого покоління (“Слово про закон і благодать” Іларіона, “Повчання дітям” Володимира Мономаха);
3. Охарактеризувати християнство та його роль у розповсюдженні писемності в Київській Русі;
4. Назвати літературно-педагогічні пам’ятки Київської Русі та розкрити їх вплив на розвиток школи і педагогіки в Україні.

Тема “Освіта і виховання в Україні в е. Відродження та Ренесансу (XVI – перша половина XVIII ст.)” передбачає такі завдання: 1. Проаналізувати систему навчання у братських школах підвищеного типу в Україні; 2. Чому саме у Львові була відкрита перша братська школа? Проаналізувати Статут Львівської братської школи та порівняти його з твором Я. А. Коменського “Закони добре організованої школи”; 3. Охарактеризувати систему навчання в Острозькій школі-академії; 4. Проаналізувати навчально-виховний процес у Києво-Могилянській академії; 5. Назвати відмінності між системами навчання у Києво-Могилянській академії та європейському університеті; 6. Проаналізувати розвиток шкільництва на терені Запорізької Січі (XVI – перша половина XVIII ст.).

Тема “Українське шкільництво і педагогіка другої половини XVIII – першої половини XIX ст.” включає такі завдання: 1. Проаналізувати систему освіти України у складі Російської імперії (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.); 2. Проаналізувати розвиток освіти на Правобережній та Західній Україні (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.); 3. Проаналізувати концепцію “сродної праці” Г. Сковороди. Чому Г. Сковороду називали українським Руссо? 4. К. Ушинський стверджував: “зробивши цікавим свій урок, ви можете не боятися, що не все може бути цікавим... Привчіть же дитину робити не тільки те, що її цікавить, а й те, що не захоплює, – робити заради задоволення, виконувати свій обов’язок”. Чи погоджуєтеся з думкою відомого педагога? Чому? Вкажіть, який принцип навчання відображений у наведеному висловлюванні. Завдання до теми “Школа і педагогічна думка в Україні другої половини XIX – початок XX ст.”: 1. Проаналізувати систему освіти на території підросійської України у другій половині XIX – початку XX ст.; 2. Проаналізувати роль культурно-освітніх товариств “Просвіта” у справі національної освіти (друга половина XIX – початок XX ст.); 3. Назвати та охарактеризувати новий тип народної початкової школи, створений М. О. Корфом; 5. Проаналізувати концепцію національного виховання С. Ф. Русової; 6. Розкрити виховний ідеал українських діячів “Просвіт” кінця XIX – початку XX ст. Завдання до теми “Школа і педагогічна думка в Україні XX ст.”: 1. Охарактеризувати розвиток українського шкільництва у період між першою і другою світовими війнами; 2. Охарактеризувати українську школу в роки другої світової війни і в повоєнний час; 3. Розкрити педагогічні погляди П. Блонського; 4. Охарактеризувати виховний ідеал української людини, створений у творі Г. Ващенко “Виховний ідеал”. Назвати структуру системи освіти у вільній Україні, запропоновану Г. Ващенком; 5. Обґрунтувати твердження В. Сухомлинського про те, що знання стають бажаним надбанням маленької людини за умови, якщо вони – засіб досягнення творчих, трудових цілей; 7. Розкрити зміст учення А. Макаренка про дитячий

колектив. Назвати стилі та стадії розвитку колективу за А. Макаренком та ін.

Отже, виконання завдань такого типу буде сприяти пробудженню самостійності думки студентів, розширенню та закріпленню знань і умінь, що одержуються на лекція, семінарах та практичних заняттях, розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Таким чином, оволодівши досвідом самостійної діяльності під час навчання, майбутній учитель початкових класів зможе постійно поглиблювати свої знання, розвивати здібності розв'язувати професійні завдання, у нього виробиться позитивна мотивація до самостійної навчальної діяльності.

Використана література:

1. *Гавриш Н. В.* Організація самостійної пізнавальної діяльності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки / Н. В. Гавриш, Т. В. Лопухіна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Серія: Педагогіка і психологія. – Вип.8. – Ч. 1. – Ялта : РВВ КГУ, 2005. – С. 8-14.
2. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [головний ред. В. Г. Кремень].* – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. *Левківський М. В.* Історія педагогіки : підручник / М. В. Левківський. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
4. *Хомич Л. О.* Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : монографія / Л. О. Хомич. – К. : “Магістр-S”, 1998. – 200 с.

ОПАНАСЕНКО Н. И. Роль самостоятельной работы в подготовке учителя начальной школы при преподавании профессиональных дисциплин.

В статье раскрывается вопрос роли самостоятельной работы в профессиональной подготовке учителя начальной школы. Приходится мнение о важности развития в будущих специалистов самостоятельности в учебно-познавательной деятельности. Приведены примеры заданий для самостоятельной работы по дисциплинам “Общие основы педагогики” и “История педагогики”.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, принцип самостоятельности, учебно-познавательная деятельность, подготовка учителя, профессиональные дисциплины.*

OPANASENKO N. I. Role of independent work in primary school teacher training in teaching professional subjects.

In the article the question of the role of independent work in the training of primary school teachers. Accounts for the importance of the development of future specialists independence in learning and cognitive activity. The examples of tasks for independent work on the subjects of “General Principles of Pedagogy” and “History of Education”.

Keywords: *independent work, the principle of self-sufficiency, educational and cognitive activities, teacher training, professional discipline.*